

OROLBO'YI SHAROITIDA OLTINSIMON QORAG'AT QALAMCHALARINING TUTUVCHANLIGIGA EKISH MUDDATLARINING BOG'LIQLIGI

S. R. Xakimova

*Akademik M. Mirzayev nomidagi Bog'dorchilik, uzumchilik va vinochilik
ilmiy-tadqiqot instituti doktoranti*

G. M. Karaxodjayeva

Ilmiy rahbar

Annotatsiya: Qoraqalpog'iston sharoitida oltinsimon qorag'atning besh navi qalamchalari kuzgi va erta bahorgi ekishda baholandi. Kuzgi tutuvchanlik 66–86%, bahorgi tutuvchanlik 43–63% bo'ldi. Navlar bo'yicha teng vaznli o'rtacha mos ravishda 75,6 va 53,0% ni tashkil etdi. Barcha navlarda kuzgi ekish yuqori ko'rsatkich berdi. Natijalar bir mavsumdagi tavsifiy kuzatuvlar bo'lib, nav va ekish muddatini keyingi takrorli tajribalarda tekshirishga asos bo'ladi.

Kalit so'zlar: Ribes aureum, oltinsimon qorag'at, yog'ochlangan qalamcha, vegetativ ko'paytirish, ekish muddati, tutuvchanlik, nav, onalik material, sovuq, Orolbo'yi.

Abstract: Cuttings from five varieties of golden currant (*Ribes aureum*) were evaluated under the conditions of Karakalpakstan for both autumn and early spring planting. Survival rates were 66–86% for autumn planting and 43–63% for spring planting. The weighted average survival rates across varieties were 75.6% and 53.0%, respectively. Autumn planting yielded superior results for all varieties. These results are based on descriptive observations from a single season and provide a basis for further replicated experiments to evaluate the varieties and planting times.

Keywords: *Ribes aureum*, golden currant, hardwood cutting, vegetative propagation, planting time, survival rate, variety, mother plant material, cold, Aral Sea region.

Kirish

Oltinsimon qorag'at (Ribes aureum Pursh) qalamcha orqali ko'paytiriladigan rezavor butadir. O'zbekiston sharoitida navlarni tanlash, onalik materialini saqlash va ko'chat olish ko'paytirish texnologiyasining bog'langan bosqichlaridir. Abdullayeva va Qosimov (2021) mahalliy hamda introduksiya qilingan 16 nav va 10 duragayni fenologik va xo'jalik belgilari bo'yicha baholagan; bu ko'chat materialiga bo'lgan talabning seleksiya bilan bog'liqligini ko'rsatadi [1].

Qalamchanning tutishi nav genotipi, novdaning yetilishi, olingan va ekilgan vaqt, qishki saqlanish, namlik hamda harorat sharoitlariga bog'liq. Siksniyanas va Sasnauskas (2006) sun'iy tuman sharoitida Ribes turlarining yashil va yarim yog'ochlangan qalamchalarini o'rganib, oltinsimon qorag'atda ildiz otish ko'rsatkichi ishlatilgan stimulyatorga qarab 42,9–54,2% oralig'ida farqlanishini qayd qilgan [2]. Bu natijalar qalamcha turi va muhitga xos; ularni yog'ochlangan qalamchalarning daladagi tutuvchanligi bilan bir xil ko'rsatkich deb qabul qilib bo'lmaydi.

Orolbo'yida bahorning ilk davrida sovuq qaytishi va suv ta'minotidagi uzilish qalamcha ekish muddatini tanlashni qiyinlashtiradi. Kuzgi ekish ildiz hosil bo'lishi uchun qo'shimcha vaqt berishi mumkin, biroq uning ustunligi navlar va yilning ob-havo sharoitiga bog'liq. Mavjud nashrlarda O'zbekiston navlari haqida ma'lumot bo'lsa-da, Qoraqalpog'iston sharoitida ayni navlarning kuzgi va bahorgi dala ekishini bir mavsum ichida qiyoslash alohida ahamiyatga ega.

Tadqiqot maqsadi va usullari

Tadqiqot maqsadi Orolbo'yi sharoitida besh navning kuz va erta bahorda ekilgan yog'ochlangan qalamchalari tutuvchanligini taqqoslash, eng yuqori ko'rsatkich bergan navlarni aniqlash va ko'chat yetishtirish uchun keyingi tajribalar yo'nalishini belgilashdan iborat.

Tajriba Akademik M. Mirzayev nomidagi institutning Qoraqalpoq ilmiy-tajriba stansiyasida, Kegeyli tumanida olib borilgan. Plotnomyasya (nazorat nav), Yodgor, Muhabbat, Elik sir va Uzb slatkaya navlari o'rganilgan. Kuzgi guruh noyabrning birinchi o'n kunligida ekilgan. Ikkinchi guruh qalamchalari kuzda tayyorlanib saqlangan va 2026 yil 3 martda dalaga o'tkazilgan. Tadqiqotning ushbu bosqichi 2026 yilning birinchi yarmidagi kuzatuvlarga asoslanadi [3].

Tutuvchanlik tajribada qayd etilgan tutgan qalamchalar ulushi sifatida olindi. Ikki muddat farqi foiz punktlarda, navlar bo'yicha umumlashtirish esa besh navning teng vaznli arifmetik o'rtachasi orqali hisoblandi.

Natijalar va muhokama

Kuzgi ekishda tutuvchanlik barcha navlarda bahorgi ekishga nisbatan yuqori bo'ldi. Eng katta qiymat Eliksirda kuzgi ekishda 86%, bahorgi ekishda 63% bo'ldi. Eng past qiymatlar kuzgi guruhda Muhabbat va Uzb slatkaya navlarida 66%, bahorgi guruhda Uzb slatkaya navida 43% qayd etildi (1-jadval).

1-jadval. Oltinsimon qorag'at navlari qalamchalarining ekish muddatlari bo'yicha tutuvchanligi

Nav	Kuzgi ekish %	Bahorgi ekish %	Farq foiz punkt
Plotnomyasya(nazorat nav)	80	53	27
Yodgor	80	56	24
Muhabbat	66	50	16
Elik sir	86	63	23
Uzb slatkaya	66	43	23
Teng vaznli o'rtacha	75,6	53,0	22,6

Kuzgi va bahorgi ekish orasidagi farq Plotnomyasya navida 27, Yodgorda 24, Muhabbatda 16, Eliksir va Uzb slatkaya navlarida 23 foiz punktni tashkil etdi. Eliksir kuzgi ekishda nazorat navdan 6, bahorgi ekishda 10 foiz punkt yuqori bo'lgan. Yodgorning kuzgi natijasi nazorat bilan teng, bahorgi natijasi esa undan 3 foiz punkt yuqori bo'lgan.

Hisobot yili (2026 yil) 9–11 martda havo harorati $-9...-10^{\circ}\text{C}$ gacha pasaygan, bahorgi ekishdan so'ng dastlabki sug'orishlarda ariq suvi mavjud bo'lmagan. Bular qalamchalarning tutishiga salbiy ta'sir ko'rsatgan bo'lishi mumkin. Biroq ekish muddati bilan birga qalamchalarni saqlash va suv ta'minoti

sharoiti ham o'zgargan; shu sababli farqni faqat ekish sanasiga bog'lash mumkin emas.

Siksnianas va Sasnauskas [2] tajribasida qalamcha turi, stimulyator va navga qarab ildizlanish farqlangan. Mazkur daladagi kuzatuv ham navlararo farq borligini ko'rsatadi, lekin sun'iy tuman ostidagi yashil qalamcha natijasidan daladagi yog'ochlangan qalamcha uchun me'yor chiqarilmaydi. Eliksir va Yodgorni keyingi nav $\times$ muddat tajribalarida tekshirish, qalamcha o'lchami, onalik tup yoshi va namlik rejimini bir xil mezonlarda qayd etish maqsadga muvofiq.

Xulosa

2026 yilgi kuzatuvlarda kuzgi ekishning teng vaznli o'rtacha tutuvchanligi 75,6%, bahorgi ekishniki 53,0% bo'lib, farq 22,6 foiz punktni tashkil etdi. Eliksir ikkala muddatda eng yuqori ko'rsatkich berdi. Kuzgi ekish hamda Eliksir navini keyingi ko'p yillik, takrorli tajribalarda ustuvor tekshirish tavsiya etiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Abdullaeva Kh. R., Kosimov A. A. Promising varieties of golden currant cultivated in the condition of Uzbekistan. European Journal of Agricultural and Rural Education. 2021;2(12). <https://scholarzest.com/index.php/ejare/article/view/1617>
2. Siksnianas T., Sasnauskas A. The propagation of currants and gooseberries by softwood and combined cuttings. Agronomijas Vēstis. 2006;9:135–139. <https://lufb.llu.lv/conference/agrvestis/content/n9/AgrVestis-Nr9-135-139.pdf>
3. Xakimova S. R. Orolbo'yi hududida oltinsimon qorag'at navlarining ko'chatlarini yetishtirish texnologiyasi hamda plantatsiyalarini tashkil etish. 2026 yil yarim yillik ilmiy hisobot. Kegeyli, 2026.